

**ХУСУСИЯТҲОИ БАҲИСОБГИРИИ ҲАРОЧОТИ ИСТЕҲСОЛИИ МАҲСУЛОТИ ПАРАНДАПАРВАРӢ**

**Абдурахимов А.А.** -н.и.и., дотсенти МТД “ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров”

**Чонмаҳмадов Қ.Ш.**- омӯзгори калони ДАТ ба номи Ш.Шоҳтемур

**Вожаҳои калидӣ :** *парандапарварӣ, технологияи истеҳсолот, хароҷоти истеҳсолӣ, арзиши аслий, усулҳои баҳисобгирӣ, таҳлил, самаранокӣ..*

Дар шароити муосир, яке аз самтҳои истеҳсоли рушдкунанда барои корхонаҳои соҳаи кишоварзӣ парвариши паранда, махсусан мурғпарварӣ ба ҳисоб меравад.

Парандапарварӣ яке аз соҳаҳои афзалиятнок ба шумор рафта, дар таъмини аҳолии боғизои солим, шугли доимии аҳолии ва амнияти озукавории кишвар саҳми назаррас дорад. Бинобар ин солҳои охир аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои рушди соҳаи парандапарварӣ як қатор имтиёзҳо пешниҳод шуданд, ки онҳо барои бо маротиба зиёд намудани истеҳсоли гӯшти мурғу тухм ва коҳиш додани воридоти онҳо аз хориҷи кишвар заминаи хуб муҳайё месозад.

Бо мақсади ҷалби сармоя ва воридоти технологияи нав, баланд бардоштани иқтидори истеҳсолии соҳаи парандапарварӣ ва рушди содирот дар асоси қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 21 феввали соли 2018, №1511 ва №1512 ба кодексҳои андоз ва гумрук муқаррароти дахлдор ворид карда шуд, ки таҷҳизот ва маводҳо барои соҳаи парандапарварӣ аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда ва бочи гумруки озод шуданд.

Инчунин дар доираи муқаррароти санадҳои қайдгардида аз 1 январи соли 2018 корхонаҳои парандапарварӣ аз супоридани 4 намуди андози дохилӣ - андоз аз Ғоида, андоз аз арзиши иловашуда, андоз аз истифодабарандагони роҳҳои автомобилгард ва андоз аз молу мулки ғайриманқул озод карда шуданд.

Дар баробари ин тибқи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 8 августи соли 2018, №399 «Дар бораи меъёрҳои бочи гумрукии воридоти Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои воридоти ҷӯчаҳои катории бобой ва модарии парвариши хушзоти рамзи молии 0105111100, тухмҳои бордоркардашуда барои ҷӯчабарорӣ рамзи молии 0407110000 мизони сифрии бочи гумрукии муқаррар гардид.

Дар натиҷаи татбиқи имтиёзҳо мувофиқи маълумоти омории ба ҳолати 1 июли соли 2019 истеҳсоли тухм дар ҷумҳурӣ ба 307,4 млн. дона ва гӯшти мурғ 4639,3 тонна расонида шуда, нисбат ба ҳамин давраи соли 2018 тухм 1,8 маротиба ва гӯшти мурғ 2,7 маротиба зиёд гардид.

Дар давраи таҳлилшаванда шумораи корхонаҳои парандапарварӣ дар ҷумҳурӣ ба 119 адад расонида шуд, ки ин нишондиҳанда нисбат ба ҳамин давраи соли гузашта 28 адад зиёд мебошад.

Тибқи маълумоти омории дар соли 2019 дар хоҷагиҳои ҷамоавӣ ва деҳқонӣ саршумори паранда ба 4261803 сар расонида шуда, нисбат ба ҳамин давраи соли гузашта 1642853 сар ё 1,6 маротиба зиёд мебошад.

Соҳаи парандапарварӣ (мурғпарварӣ), дорои технологияи мураккаби махсус мебошад. Зеро, нисбат ба дигар намуди зотҳои парандагон, ки метавонанд маҳсулоти гӯштиро таъмин намоянд, мурғпарварӣ низ маҳсулоти дигар ва асосии худ тухмро низ барои истеъмолот ба аҳолии пешниҳод менамояд.

Бояд қайд намуд, ки соҳаи парандапарварӣ хусусиятҳои дорад, ки ба дигар соҳаҳои фаъолияти истеҳсоли хоснабуда, хусусияти соҳавии онро ташкил медиҳад. Чунончӣ, паранда фаъолияти истеҳсолии худро вобаста ба мавсим, ҳолат ва технологияи истеҳсоли маҳсулот (тухм, ҷӯча, гӯшт), зот ва синну соли он ташкил ва бароҳмегузорад, ки бевосита хусусиятҳои соҳавиро ташкил медиҳад.

Вобаста аз хусусиятҳои хоси омилӣ ва ё воситаҳои истеҳсоли маҳсулоти хусусиятҳои хоси соҳавии корхонаҳои парандапарвариро метавон ба гурӯҳҳои зерин ҷудо намуд [7.7]:

**1) ба сифати воситаи асосии истеҳсолӣ ва маҳсулоти тайёр баромад намудани паранда.** Паранда ҳамчун воситаи истеҳсолӣ аз худ маҳсулоти гӯштӣ, тухм ва ҷӯчаро истеҳсол менамояд, ки дар як вақт он метавонад ҳам маҳсулот ва ҳам воситаи истеҳсолӣ баромад намояд. Ин ҳолат мураккабии раванд ва тарзи технологияи истеҳсоли парандапарвариро бо ҳам ошкоратар месозад. Зеро, он пас аз истеҳсоли тухм метавонад ба воситаи истеҳсолии он мубаддал гардад. Чунин ҳолат хароҷотҳои махсусро барои истеҳсол ва нигоҳубини паранда талаб менамоянд;

**2) тариқи тарзи табиӣ (бо иштироки паранда) ва тарзи сунӣ (бо гармсозии сунӣ тухм (инкубатсия) ба роҳ гузоштани раванд ва технологияи истеҳсоли маҳсулоти парандапарварӣ).** Дар ин раванд бо тарзи табиӣ хароҷотҳо барои нигоҳубини паранда ба ҳолати истеҳсоли ҷӯча мувоҷеҳшуда пешбини шуда, тариқи тарзи инкубатсионӣ хароҷот барои сарфи қувваи барқ, гармӣ ва истеҳлоки воситаҳои асосии амалисозии он равона сохта мешаванд;

**3) мавсимнокии раванди истеҳсоли маҳсулоти паранда вобаста аз ҳолати омодагӣ ва давраи истеҳсолии паранда.** Паранда дар давраи муайян метавонад, дар ҳолати истеҳсолӣ ва ғайриистеҳсолӣ қарор дошта бошад. Дар ҳолати истеҳсолӣ хароҷотҳо барои таъмини ҳуроқа, нигоҳубин ва таъмини шароити сарф гардида, дар ҳолати ғайриистеҳсолӣ хароҷотҳо барои нигоҳубин амалӣ карда мешаванд;

**4) гуногунии намуди маҳсулот.** Дар соҳаи парандапарварӣ намудҳои гуногуни маҳсулот (тухм, гӯшт, ҷӯча) буда, барои ҳар кадоме ҳисоби хароҷоти махсусро вобаста аз давраи истеҳсол ва нигоҳубин, ҳисоби арзиши аслии онро талаб менамояд;

**5) дигар хусусиятҳои технологӣ ва қарқарди маҳсулоти паранда.** Ба ин гурӯҳ хусусиятҳои тарзи ҷамъоварӣ, нигоҳдорӣ ва пешниҳоди маҳсулоти парандапарварӣ ба фурӯш дохил мешавад, ки вобаста аз намуди маҳсулот, ҳар кадоме ба тарз ва намудҳои ба худ хос (барои тухм техника ва зарфи махсус, барои гӯшт ва ҷӯча

низ алоҳида ва махсус) амалӣ гардонида мешаванд. Чунин хусусиятҳо низ барои иҷроиши он харочотҳои махсусро талаб менамояд, ки ба раванди истеҳсол ва ҳисоби арзиши аслии маҳсулоти паранда таъсири ҳудро мерасонад.

Ҳолатҳои дар боло зикршуда, хусусиятҳои ҳоси соҳавии корхонаҳои парандапарвариро ташкил медиҳанд, ки ҳар яки он барои ташкили фаъолияти истеҳсолии ин гуна корхонаҳо таъсирбахш буда, ҳангоми ташкили баҳисобгирии харочоти истеҳсолӣ ва ҳисоб кардани арзиши аслии маҳсулоти паранда муҳим ҳисобида мешавад. Пеш аз ҳама, онҳо ба раванди барасмиятдарории ҳуҷҷатии харочоти истеҳсолӣ ва феҳрестҳо (сабткунакҳо)-и ҷузъии баҳисобгирии харочот барои истеҳсол ва нигоҳубини паранда равонашуда таъсир расонида, низоми мураккаби ҷамъоварӣ, коркард ва таҳлили иттилоотро ташкил медиҳад.

Бояд қайд кард, ки хусусиятҳои умумии эътирофшуда, боз ҳафт ҳолатҳои, ки хусусияти технологияи истеҳсоли маҳсулоти паранда парвариро ташкил медиҳанд. Масалан, барои мурғпарварӣ ҳолати бордоркунии табиӣ, бояд борнокии паранда и бордоркунанда ба инобат гирифта шавад, зеро ҳолати натиҷаи истеҳсолӣ аз чунин хусусият низ вобастагӣ дорад.

Барои зоти паранда и (мурғи) тухмдиханда тибқи сарчашмаҳои илмӣ барои 1 сар парандаи бордоркунанда бо тарзи сунъӣ бордоркунӣ то 50 сар паранда и бордоршаванда ва бо тарзи табиӣ барои 1 сар парандаи бордоркунанда то 10 сар паранда и бордоршаванда меъёрӣ миёна ва муътадил дар ҳар рӯз ҳисобида шуда, барои зоти гӯштдиханда тарзи сунъӣ аз 150 то 200 сарро ташкил медиҳад.

Хусусияти нигоҳдории паранда вобаста ба синну сол ва зоту навъ дар қафасҳо (клетки) ба ҳисоби миёна барои ҳар 3 паранда и бордоркунанда 30 паранда и бордоршаванда талаб менамояд. Зеро, иқтидори муътадили бордоркунӣ дар чунин доира самаранок ҳисобида мешавад. Зиёда аз он ба пастшавии ҳосилнокии истеҳсолот аз ҳисоби борнокии зиёдатӣ ва ё иҷборӣ метавонад ба амал ояд.

Инкишофи физиологияи (синну соли) паранда, низ ҳамчун хусусияти технологӣ эътироф гардида, муҳлати он барои паранда и зоти тухмдиханда бо ҳисоби миёна 150 рӯз ва барои зоти гӯшт пешбинишуда 180 рӯзро дарбар мегирад. Зеро, қобилияти физиологияи паранда и бордоршаванда заифтар буда, метавонад ба як моҳ изофатар нисбат ба парандаи бордоркунанда тӯл кашад. Ин ҳолат давраи истеҳсол ва давомнокии онро ташкил дода, харочоти иловагиро талаб менамояд.

Истеҳсоли маҳсулоти (тухми) инкубатсионӣ аз ҳолат ва миқдори рамаи волидии (тухмхобонӣ) паранда гон вобастагӣ дорад, ки он мувофиқи меъёрҳои тасдиқшуда, набояд зиёда аз 15% миқдори умумии парандагонро ташкил диҳад. Афзоиши ин нишондиханда ба қоҳиш ёбии сатҳи рентабелнокии соҳа боис мегардад. Сатҳи муътадил ва миёнаи ин нишондиханда бояд дар доираи 2,5–8% нигоҳ дошта шавад [7.35].

Биобар он, дар шароити муносири хоҷагидорӣ барои таҳкими технологияи истеҳсоли маҳсулоти паранда (тухм, гӯшт, ҷӯча) дар корхонаҳои парандапарварӣ, масоили ҳалталаб зиёд мебошанд, ки ҷумлаи онҳоро ташкил медиҳанд:

- таъмини шароити нигоҳубин ва ҳифзи паранда, ҳамчун воситаи асосии истеҳсолот. Зеро, воситаи истеҳсоли маҳсулоти соҳа маҳз, паранда баҳисоб меравад, ки дар натиҷаи таъсири омилҳои гуногуни биологияи химиявӣ метавонад зарар бинад;
- таъмини тартиботи дурусти ғизоидӣ ба паранда. Дар натиҷаи таъминоти нодурусти ғизоидӣ ва ё истифодаи ашё ва маводҳои аз лиҳози таркиб нодуруст метавонад ба солимии паранда ва маҳсулнокии он таъсири манфии ҳудро расонад;
- саривақт гузаронидани амалиёти профилактикӣ ва дорудӣ барои пешгирии паранда аз бемориҳо ва инчунин, барои баланд бардоштани дараҷаи солимӣ ва маҳсулнокии он бо воситаи додани витаминҳо ва ваксинаҳо;
- гузаронидани корҳои селекционӣ ба муайян кардани зотҳо ва гурӯҳбандии парандаҳо вобаста аз синну сол ва маҳсулнокии онҳо;
- таъмин ва истифодаи воситаҳои баҳисобгирӣ, назорат ва ҳисоби харочоти истеҳсол ва ҳисоби арзиши аслии маҳсулоти паранда;
- таъмин ва истифодаи технологияҳои таъминоти нигоҳубин ва амалӣ гардонидани масоили зикршуда.

Ҳамаи ҳолатҳои зикршуда, аз масоил ва хусусиятҳои ҳоси соҳавии корхонаҳои парандапарварӣ гувоҳӣ дода, самти истеҳсол, технологияи нигоҳубин ва тарзҳои ба роҳ мондани истеҳсоли маҳсулоти онҳоро ифода менамояд, ки дар маҷмӯъ ҳамчун хусусияти соҳавӣ барои ташкили баҳисобгирии бухгалтерии харочоти истеҳсолии чунин корхонаҳо таъсири ташкилӣ-методӣ ва технологияи ҳудро мерасонад.

Барои дарки моҳият ва ҳолати таъсири омилҳо ва хусусиятҳои технологияи соҳавии корхонаҳои парандапарварӣ ба раванди ташкили баҳисобгирии бухгалтерӣ намуди умумии онро метавон дар шакли ҷадвал чунин тасвир намуд.

**Чадвал.- Хусусиятҳои соҳаи парандапарварӣ ва таъсири он ба низоми баҳисобгирии муҳосибӣ\***

№	Хусусияти технологияи соҳавӣ	Мушкилот	Таъсир ба баҳисобгирии
1	Дар як вақт ба сифати воситаи истеҳсоли ва маҳсулоти тайёр баромад намудани паранда	Мураккабии раванди гурӯҳбандии восита ва маҳсулоти соҳа	Истифодаи сабткунак ва ҳисобҳои иловагии муҳосибӣ
2	Тарзи табиӣ (бо иштироки паранда) ва тарзи сунъӣ (бо гармосозии сунъии тухм (инкубатсия)) ба роҳ гузоштани техно-логияи истеҳсоли маҳсулот	Мураккабии раванди ҳисоби арзиши аслии маҳсулот	Тартибдиҳии ҳуҷҷатҳои алоҳида ва зиёдшавии ҳаҷми корҳои таҳлили ва муҳосибӣ
3	Мавсимнокии раванди истеҳсоли маҳсулот ва гурӯҳбандии паранда	Вобастагии ҳисоби хароҷот аз давраи муайян (технологӣ) ва тағйироти он	Зиёдшавии ҳаҷми корҳои вобаста аз мавсим
4	Гуногунии намуди маҳсулот ва таснифоти синну соли гурӯҳҳои паранда	Вобаста аз гурӯҳбандӣ намудани хароҷот	Таҳдиди ҳавфи иттилоотӣ ва афзоиши ҳаҷми корҳои
5	Дигар хусусиятҳои технологӣ ва коркарди маҳсулоти паранда	Номуътадили бузургӣ ва сатҳи хароҷоти истеҳсоли	Такрорёбии амалҳои гуногуни баҳисобгирӣ ва таҳлили омилҳо

\***Сарчашма:** Аз ҷониби муаллифон дар асоси омузиши адабиёти илмӣ, илми-методӣ, мақолаҳои илмӣ ҷамбасти таҳия карда шудааст.

Айни замон, диққати маҳсусро корхонаҳои истеҳсоли, хусусан парандапарварӣ барои пастикуни ва муътадилгардонии бузургии хароҷоти истеҳсоли маҳсулот ва фуруши он ҷалб менамоянд, ки ин назорати низоми соҳаи хароҷоти истеҳсоли ва ё хароҷотҳои ба арзиши аслии маҳсулот воридшавандаро талаб менамояд. Барои амалӣ гардонидани назорат, иттилооти таҳлилии зарурӣ оид ба хароҷот дар ҷойҳои нигоҳдорӣ ва истифодаи он аз рӯйи ҳар як намуди маҳсулот ва барои корхона дар маҷмӯъ, лозим мебошад.

Иттилооти таҳлиро доир ба хароҷотҳои моддӣ дар истеҳсолот ва зерқисматҳои дигари ин намуди корхонаҳо, ҳисоботҳои моддӣ-моли ва мудирони басту қисматҳои он дар бар мегирад, ки дар даврҳои муайян ба муҳосибот пешкаш карда мешавад. Дар муҳосибот доир ба сарфи захираҳои моддӣ ҳамчун хароҷот дар асоси ин ҳисоботҳо сабткунакҳои баҳисобгирии хароҷотӣ ба монанди: ведомости №12 ва журнал-ордерҳои №10 дар бар мегиранд.

Интихоби усулҳои баҳисобгирӣ ва ҳисоби хароҷоти истеҳсоли ва ба арзиши аслии маҳсулот воридшаванда ё худ таҳлили арзиши аслии маҳсулотро худ корхонаҳо вобаста аз хусусият ва мураккабии раванди истеҳсоли, мавҷудияти истеҳсолоти нотамо, давомнокии давраи истеҳсоли, номгуи гуногуни маҳсулот ва маҳсусан хароҷотҳои моддӣ ба арзиши аслии маҳсулот воридшаванда, амалӣ менамоянд.

Дар шароити муносири хоҷагидорӣ дар корхонаҳо усулҳои гуногуни баҳисобгирии хароҷоти истеҳсоли ва ҳисоби калкулятсияи арзиши аслии маҳсулот ё аксунондаи тарзҳои функунӣ ва коркарди иттилоот оид ба арзиши аслии маҳсулотро истифода мебаранд.

Вобаста аз объектҳои баҳисобгирии хароҷоти истеҳсоли ва ҳисоби арзиши аслии маҳсулотро ба чунин намудҳои асосии тарзҳои ҷамъбасти хароҷот, ҳамчун *усули фармоишӣ*, *зинавӣ (ҳаддӣ)*, *ҷараёнӣ* ва *меъёрӣ* аз ҳам фарқ мекунад [5.175].

❖ **Усули фармоишӣ** - ҳангоми истифодаи ин усул объекти баҳисобгирӣ ва ҳисоби хароҷоти моддӣ ба арзиши аслии маҳсулот воридшаванда, фармоишҳои истеҳсолии барои маснуот, гурӯҳи маснуот, қисм ва корҳои алоҳида кушодашаванда, ба ҳисоб меравад. Дар баҳисобгирии ҷузъӣ хароҷоти моддӣ-истеҳсоли аз рӯйи фармоишотҳо дар доираи моддаҳои калкулятсия гурӯҳбандӣ шуда, арзиши аслии фармоиш пас аз баохиррасии корҳо оид ба иҷрои он муайян карда мешаванд.

❖ **Усули зинавӣ (ҳаддӣ)** баҳисобгирии хароҷоти моддӣ-истеҳсоли ва ҳисоби арзиши аслии маҳсулот аслан дар соҳаҳои саноатӣ, ки ашёи хомро дар раванди гузориши мунтазами зинаҳои коркардро амалӣ менамояд истифода мебаранд. Ҳар як зина (ба истиснои охири) ба худ фазаи баитмомрасидаи коркарди ашёи хомро дорад, ки дар натиҷаи он ташкилот маҳсулоти ниҳии коркардро не, балки ниммаснуотҳои истеҳсоли худиро, ки барои истеҳсоли дохилӣ ва фуруш таъин гаштаанд, дарбар мегирад.

❖ **Усули равандӣ** баҳисобгирии хароҷоти моддӣ-истеҳсоли ва ҳисоби арзиши аслии маҳсулот дар корхонаҳои дорой анвои маҳдуди маҳсулот буда истеҳсолоти нотамо дар он мавҷуд нест, истифода бурда мешавад. Объектҳои баҳисобгирии хароҷот ва ҳисоби арзиши аслии маҳсулот ин раванди истеҳсоли маҳсулотҳои алоҳида ва иҷрои қору хизмат, ҳисобида мешавад.

❖ **Усули меъерӣ** баҳисобгирии хароҷоти ҳақиқӣ, дар асоси ҳисобкуниҳои қаблии хароҷоти моддӣ барои маҳсулот ё ҷои харҷ барои ҳамаи заруриятҳои ҷамъшавандаи арзиши аслии маҳсулот асос ёфтааст. Усули меъерӣ баҳисобгирии хароҷотҳои моддӣ ба арзиши аслии маҳсулот воридшаванда, ба феврал танзим кардани бузургии хароҷотҳо бо таври интизор нагаштан то анҷоми моҳ, сомоҳа, солони ва инчунин ҷорачӯро оид ба рафти афзоиши хароҷотҳо ва ба баргараф намудани сабабҳои он, имконият медиҳад.

Таъиноти усули меъерӣ – ин муайян кардан ва банизомдарории фарқи аз меъёр ва меъёрҳо

мебошад. Онҳо метавонанд дар бисёр намуди харочотҳои моддӣ аз қабилӣ, сӯзишворӣ, қувваи барқ ва инчунин амалиёт оид ба коркарди онҳо ва истифодаи амалии онҳо дар ҳамаи соҳаҳо, шӯъбаҳои корхона ба амал оянд.

Усулҳо ё методикаи баҳисобгирии харочотҳои истеҳсолии дар боло баён гашта, барои корхонаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбатан мураккаб ва сермасраф ҳисобида мешаванд. Зеро, ташкили баҳисобгирии харочоти истеҳсолӣ ё худ баҳисобгирии идоравӣ ҳамчун дастӣ дар ҳолати маҳдуд будани имконоти истифодаи воситаҳои автоматикисозии раванди он масрафоти иловагиро талаб менамояд, ки онҳо барои ин амал омода намебошанд. Ҳамчунин, ба зами он кадрҳои ҷавобгӯ ба талаботи ҷорӣ намудани чунин навъи баҳисобгирӣ то кунун дар кишвар нисбатан ба камол нарасидаанд, ки он низ боиси боздории ин раванд мегардад.

Дар таҷрибаи хоричӣ ва назарияи баҳисобгирии муҳосибӣ, баҳисобгирии харочотҳои истеҳсолӣ ва арзиши аслии маҳсулот, ҳамчун қисми таркибии баҳисобгирии идоравӣ ба ҳисоб меравад, ки аз низоми умумӣ ба амалиёти алоҳида ва бо методологияи алоҳида, ҷудо шудааст.

Дар таҷрибаи ҷумҳурии мо бошад, харочоти истеҳсолӣ ва ҳисоби арзиши аслии маҳсулот, ҳамчун қисми низоми ягонаи баҳисобгирии муҳосибӣ дохил мешаванд. Бинобар он, дар низоми баҳисобгирии хоричӣ баҳисобгирӣ ва таҳлили харочоти ба арзиши аслии маҳсулот воридшаванда ҳамчун қисми асосии харочотҳои истеҳсолӣ ва ё арзиши аслии маҳсулот тавассути баҳисобгирии идоравӣ амалӣ гардонида мешавад, ки дар таҷрибаи мо чунин ҳолат қариб ки вучуд надорад.

Албатта, чунин ҳолат аз истифода нанамудани низоми баҳисобгирии таҳлилӣ дар симои баҳисобгирии идоравӣ гувоҳӣ медиҳад, ки иттилооти муҳосибиро бозътимодтар намегардонад.

Барои таҳлили бузургии харочоти истеҳсолии ба арзиши аслии маҳсулот воридшаванда, дар рафти гузаронидани тадқиқоти илмӣ, яъне таҳлили бузургии харочотҳои моддӣ ва баҳодиҳии самаранокии он аз як қатор усул ва тарзҳои таҳлилии зерин, метавон истифода намуд:

- ✓ ҳисоби иҷроиши нақшаи харочот нисбат ба давраҳо ва ё худ ҳисоби динамикаи афзоиши харочотҳои моддӣ дар давраҳои ҳисоботӣ;
- ✓ ҳисоби вазни қиссии харочоти моддӣ дар харочотҳои умумистеҳсолӣ;
- ✓ ҳисоби самаранокии харочоти моддӣ ҳамчун ҳисоби дароматнокии воҳиди харочоти моддӣ-истеҳсолӣ;
- ✓ усули таҳлил ва баҳодиҳии таъсири омилҳои харочотҳои моддӣ (усули корелятсионӣ ё регрессионӣ) ва дигар усулҳои имконпазир таҳлили бузургии харочоти моддӣ истифода бурда мешаванд.

Бисёри усулҳои методикаи таҳлил ва баҳодиҳии динамика ва сатҳи самаранокии харочоти моддӣ дар субъектҳои хоҷагидорӣ имконпазир буда, ҳолати воқеии нишондиҳандаҳоро муайян месозад. Барои тақомул ва беҳтар намудани дараҷаи самарани баҳисобгирӣ ва назорати бузургии харочоти истеҳсолӣ замина ва роҳи муайянро таъмин менамояд.

#### Адабиёт

1. Бухгалтерский финансовый учет: учебное пособие / под общ. ред. Н.А. Лытневой – М.: ИД «ФОРУМ»: ИНФРА-М, 2009. – 656 с.
2. Зорова А.В., Бачуринская И.Н., Горячих С.П. Бухгалтерский финансовый учет: Учебное пособие. Стандарт третьего поколения – СПб.: Питер, 2011. – 314 с.
3. Кодекси андозии Ҷумҳурии Тоҷикистон - Душанбе, 2017.
4. Лабути П. Учет затрат на производство продукции. // Консультант бухгалтера, 2000. - №18. – С.319.
5. Финансовый учет и отчетность: Учебник / Под ред. д-ра экон. наук А.М. Петрова – М.: Вузовский учебник: ИНФРА – М, 2015. – 464 с.
6. Положение "По калькулированию себестоимости продукции (работ, услуг) на предприятиях и в организациях Республики Таджикистан" Постановление Правительства Республики Таджикистан от 12 мая 1999.- № 210
7. Птицеводство. Технология производства мяса птицы: учеб.-метод. пособие/Новосиб. гос. аграр. уни- т., биол.-технолог. факт; сост.: Л.В. Чупина, В.А. Реймер – Новосибирск: НГАУ, 2016. – С. 7.
8. Ҳисобот оид ба ҳолати молиявӣ. ҶДММ «Фаровон-1».

#### АННОТАЦИЯ

#### ОСОБЕННОСТИ УЧЕТА ЗАТРАТ НА ПРОИЗВОДСТВО ПРОДУКЦИИ ПТИЦЕВОДСТВА

Статья посвящается актуальным вопросам организации управленческого учета затрат производстве продукции птицеводства. В статье развиваются методические основы учета затрат в связи с технологическими особенностями производства, формирования и распределения затрат на продукцию птицеводства.

**Ключевые слова:** птицеводства, технология производства, производственный затрат, фактическая себестоимость, методы учета, анализ, эффективность.

#### АННОТАЦИЯ

#### ХУСУСИЯТҲОИ БАҲИСОБГИРИИ ХАРОЧОТИ ИСТЕҲСОЛИИ МАҲСУЛОТИ ПАРАНДАПАРВАРӢ

Мақола ба масъалаҳои мубрами ташкили баҳисобгирии идоракунии харочот дар соҳаи истеҳсоли маҳсулоти парандапарварӣ бахшида шудааст. Дар мақола рушди усулҳои баҳисобгирии харочот дар соҳаи вобаста ба технологияи (ҷараёни) истеҳсолот, ташаккулёбии ва тақсимкунии харочоти истеҳсолии

махсулотҳои парандапарварӣ таҳия карда шудааст.

**Вожаҳои калидӣ** : парандапарварӣ, технологияи истеҳсолот, харочоти истеҳсолӣ, арзиши аслий, усулҳои баҳисобгирӣ, таҳлил, самаранокӣ.

#### ANNOTATION

#### FEATURES OF COST ACCOUNTING FOR THE PRODUCTION OF POULTRY PRODUCTS

The article is devoted to the topical issues of the organization of managerial accounting of costs for the production of poultry products. The article develops the methodological basis for cost accounting in connection with the technological features of production, formation and distribution of costs for poultry products.

**Key words:** poultry farming, production technology, production costs, actual cost, accounting methods, analysis, efficiency.